

Voor het leven leren wij

FELIX VAN VUGT

'Non scolae, sed vitae discimus' ofwel 'Voor het leven leren wij'. Deze beroemde uitspraak van de Romeinse wijsgeer Seneca vormt volgens de auteurs van de gelijknamige maatschappijleermethode het belangrijkste uitgangspunt voor het vak Maatschappijleer. Het vak moet, naast het geven van een inleiding tot de sociale wetenschappen, leerlingen tot democratische burgers opleiden.

Om deze doelstellingen te bereiken werd voor de methode *Seneca* een geheel andere aanpak gekozen dan bij andere methoden, zoals *Delphi* en *Thema's*. In plaats van de thematische benadering kiezen de auteurs van *Seneca* voor het werken met een centraal begrippenapparaat. Dit begrippenapparaat moet leerlingen inzicht in politieke processen geven. Uiteindelijk moet het leerlingen in staat stellen zelf beargumenteerde keuzen in het leven te maken en dus als democratisch burger te handelen.

De methode bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden achtereenvolgens het begrippenapparaat, een simulatiespel en vier van de vijf centrale ordeningsvragen behandeld. Het tweede nog niet verschenen deel behandelt de laatste ordeningsvraag en gaat hiermee in op de bekende vier domeinen (Rechtsstaat, Parlementaire Democratie, Verzorgingsstaat en Pluriforme Samenleving).

Abc

In de eerste twee hoofdstukken van deel 1 wordt het *Abc van Seneca*, het begrippenapparaat, uiteengezet. De leerlingen leren werken met de centrale begrippen *maatschappelijk probleem*, *(politiek) debat*, *actor*, *waarde* en *belang*. Deze laatste drie begrippen vormen de bouwstenen van een analysemodel voor maatschappelijke problemen. In het politieke debat over maatschappelijke problemen gaat het om keuzen. Deze keuzen zijn gebaseerd op waarden en belangen. In het zogenaamde *waardenlogboek* maken leerlingen dit model persoonlijk door het ook op zichzelf toe te passen. Na een jaar Maatschappijleer moet de leerling kunnen zien hoe hij naar de samenleving kijkt, welke verklaring er voor zijn keuzen zijn en wat zijn mensbeeld en politieke voorkeur is.

Chaos

Nadat leerlingen zich dit *Abc* eigen hebben gemaakt, spelen ze in het derde hoofdstuk van deel 1 een simulatiespel over de opwarming van de aarde. Het doel van dit spel is te begrijpen dat een maatschappelijk probleem fundamenteel anders is dan een wiskundig probleem. Waar het laatste met de inzet van

Marco Veldman, Ton Olgers en Lennart Schra, *Seneca*, deel 1, Harderwijk 2008, ISBN 978-90-812923-1-3, 230 pagina's, prijs: € 21,25 (inclusief docentenhandleiding).

voldoende wiskundigen en voldoende tijd vrijwel zeker zal worden opgelost, zal dit voor het maatschappelijk probleem zeker niet gelden. Volgens de auteurs ervaren leerlingen door het simulatiespel hoe lastig het is om met verschillende actoren tot overeenstemming te komen en een maatschappelijk probleem op te lossen. Leerlingen gaan helemaal in het spel op en ervaren het spel vaak als chaotisch. De titel van het hoofdstuk 'Simulatie en chaos' is dan ook treffend gekozen.

De rest van het eerste deel van de methode is erop gericht om leerlingen orde in deze chaos te kunnen laten aanbrengen. Deze orde wordt aangebracht met behulp van vijf vragen:

1. Wie zijn de betrokken actoren?
2. Wat is de ideologische visie van de actor?
3. Waarover gaat de actuele politieke discussie?
4. Hoe wil de actor het probleem aanpakken?
5. Welke regels en wetten gelden er?

De eerste twee vragen gaan over de actoren en concentreren zich op het begrip *mensbeeld*. Met behulp van dit mensbeeld wordt een links-rechtsschema opgebouwd. Na de ordeningsvragen gaat de methode verder met vier grondvragen waar elke ideologie antwoord op geeft: de machtsvraag, de mensenrechtenvraag, de welzijnsvraag en de samenlevingsvraag.

Het tweede, nog niet verschenen deel behandelt de laatste ordeningsvraag en gaat daarmee in op de vier domeinen. In een laatste hoofdstuk gaat de methode ook nog in op de internationale dimensie van politiek.

Belevingswereld

Pluspunten van de methode zijn de heldere structuur van het begrippenapparaat, het eenvoudige taalgebruik en de prettige schrijfstijl (voor het vwo is het taalgebruik misschien zelfs wat te eenvoudig). De auteurs werken veel met voorbeelden die dicht bij de belevingswereld van leerlingen staan. Een treffend voorbeeld hiervan is de wijze waarop de auteurs het toch pittige concept *waardendilemma* uitleggen:

'Stel dat je met vier vriend(in)en een werkstuk moet maken. Tijdens het maken daarvan blijkt dat één van jullie heel weinig doet, eigenlijk niets. Daardoor wordt jullie cijfer lager. De docent vraagt jullie aan het eind: "Heeft iedereen evenveel geholpen?". Wat doe jij dan? Vertel je eerlijk dat een van jullie veel minder heeft gedaan, of kies je voor je vriend(in) en zwijg je? Je moet dan dus kiezen tussen twee waarden: vriendschap en eerlijkheid.'

Elke leerling heeft wel eens voor een dergelijk dilemma gestaan en zal het concept begrijpen.

Tekst- en werkboek

Een ander pluspunt is de integratie van het tekstboek en het werkboek. Wel is er weinig ruimte voor de antwoorden en zullen de leerlingen mogelijk met een schrift moeten werken. De opdrachten sluiten goed aan bij de leertekst

en zijn zinvol voor de verwerking daarvan. Ze zijn goed te maken en ook het aantal opdrachten is voldoende. In tegenstelling tot sommige andere methoden worden leerlingen gelukkig niet met allerlei onzinopdrachtjes doodgegooid. Voor de vwo-leerling is er soms iets te veel herhaling, maar dit is ook iets waar de auteurs in de docentenhandleiding op wijzen.

Docent

De docentenhandleiding is erg gedetailleerd. Het praktische losbladige systeem bevat niet alleen antwoorden op de opdrachten en lessuggesties, maar bestaat uit een compleet uitgewerkt lesplan voor zowel de havo als het vwo. De lesplannen zijn uitgebalanceerd en kennen voldoende tijd voor discussies en actualiteit. De auteurs zeggen hierover dat 'de lesplannen het leer/werkboek niet napraten maar aanvullen'. De docent wordt verder nog ondersteund door kant-en-klare powerpointpresentaties en een elektronische leeromgeving. Men zou dit alles als een voordeel kunnen zien, zeker gezien de beperkte tijd die docenten voor de voorbereiding van lessen hebben, maar hoeveel ruimte heeft een docent om nog zelf te denken en creatief te zijn? Het gevaar bestaat dat hij slechts uitvoerder van de methode wordt.

Voor mij als docent op een Daltonschool is deze planning onwerkbaar. Ik heb geen 72 lessen op het vwo, maar slechts de helft, en kan dus geen gebruik van de lesplannen maken. Dit zal uiteraard gelden voor meer vernieuwingsscholen en scholen waar meer zelfstandigheid van leerlingen wordt gevraagd. Voor scholen waar klassikale lessen de norm zijn, is dit wellicht een minder groot probleem.

Havo/vwo

Een laatste minpunt is dat de differentiatie tussen havo en vwo vrijwel geheel ontbreekt. De volgende zin uit de docentenhandleiding lijkt voor vrijwel alle hoofdstukken te gelden: 'Het verschil in dit hoofdstuk tussen havo en vwo is beperkt; wellicht kunnen vwo-leerlingen enkele opdrachten overslaan'. Het gevaar van het theezakjesmodel wordt hiermee levensgroot en roept de vraag op of de methode te moeilijk is voor de havo of te gemakkelijk voor het vwo? Persoonlijk denk ik het laatste.

Inzicht

Seneca wil leerlingen tot democratisch burger opvoeden. Daar is kennis voor nodig, maar belangrijker nog is de democratische attitude. Waar sommige methoden te sterk zijn gericht op kennisoverdracht om een dergelijke doelstelling te bereiken, lukt het *Seneca* wel. De methode slaagt in haar opzet leerlingen een instrumentarium te bieden om met behulp van een helder begrippenapparaat orde in de chaos te scheppen. De leerling zal hiermee niet alleen de wereld om hem heen beter begrijpen, maar ook zichzelf en zijn keuzen. Dat inzicht is belangrijker dan een verzameling feiten. Het is een degelijke methode die geslaagd is in haar opzet, maar weinig ruimte biedt aan de creativiteit van de docent en mogelijk meer geschikt is voor de havo dan voor het vwo. ■